

فروکاستن خویشتن

سیدمصطفی هاشمی طبا

هرچند نگاه به نامه ۱۸۰ نفر از اقتصاددانان اندکی با فاصله است، اما از آنجاکه اندیشمندان اقتصاددان ازجمله دانیان و متفکران جامعه ما هستند و جامعه نیز از آنان به خاطر تلاش‌های علمی متفکرانه، انتظار دارد از مشکلات کشور گره‌گشایی کنند، لذا یک بار دیگر به نامه ایشان درخصوص بودجه سال ۱۴۰۵ و تقاضا و رهنمودهایشان می‌پردازیم تا ببینیم در خور توجه این اندیشمندان اقتصادی چه انتظاری قابل بیان است.

تا آنجا که به ذهن این نویسنده اقتصاددانان خطور می‌کند، می‌توانیم اقتصاد هر جامعه را طبیف‌بندی کنیم. طبیف اول زیربناها و امکانات طبیعی مثل آب، خاک، جنگل، گاز، نفت، دریا، معادن، دشت‌ها و دیگر امکانات طبیعی خداداد است که هر فعالیت اقتصادی با تکیه بر آنان انجام می‌شود. طبیف دوم، زیربناهای ایجادشده مثل راه‌ها، راه‌آهن، فرودگاه‌ها، بندرها، سدها و شبکه‌های آبیاری است که تسهیلگر فعالیت‌های اقتصادی هستند. طبیف سوم، واحدهای تولیدی و تجاری و کشاورزی اعم از صنعتی، کشاورزی، دامداری و نیز خدماتی است. از فعالیت‌های این واحدها تحت ضوابط و قوانین مصوبه چرخش اقتصادی حاصل می‌شود که واسطه این چرخش اقتصادی، نیروی انسانی و سیستم‌های مالی و پولی است که صلابته هرگونه خدشه در آن، فعالیت‌های اقتصادی را به‌شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. بگذریم از طرز فکرهای اصالت پول -مونیتوریست‌ها- که اصالت هرگونه فعالیت اقتصادی را منوط و وابسته به شکل و جریان پولی جامعه می‌دانند.

می‌دانم که سال‌هاست کشور ما دچار تحریم‌های بین‌المللی عمدتاً ناشی از تصمیمات هیئت حاکمه آمریکا شده است و علاوه بر آن با عدم پذیرش مقررات FATF از فعالیت بانکی بین‌المللی نیز محروم شده‌ایم. دولت روحانی به‌درستی بر این باور بود که باید تحریم‌ها را از میان برداشت و نیز مدعی توانایی برداشتن همه‌گونه تحریم‌ها بود که البته تصمیم رئیس‌جمهور وقت آمریکا، دونالد ترامپ، موجب بی‌اعتباری و بروجام و در نهایت گسترش بعدی تحریم‌ها شد. در همان دولت، ریاست سازمان برنامه و بودجه آقای نوبخت بود که بعدها به صراحت اعلام کرد ما مدیریت در حال تحریم را بلد نبودیم، درحالی‌که ایشان در زمان تحریم‌ها منصوب و با علم به تحریم‌ها صاحب‌منصب شدند؛ صاحب‌منصبی که کار در هنگامه تحریم‌ها را به اعتراف خود نمی‌دانست. در حال حاضر هم برخی مدیران معتقدند به هر طریقی باید تحریم‌ها برداشته شود تا اقتصاد کشور بتواند قوام یابد و مشکلات اقتصادی کشور و مردم حل شود. واضح است که عبارت «به هر طریقی» معنای بسیار گسترده‌ای دارد و تا از دست دادن استقلال و گوش به فرمان بودن دستورات دولت‌های دشمن و معارض ادامه می‌یابد.

آنچه به ذهن متبادر می‌شود، آن است که در اینجا وظیفه اقتصاددانان چیست؛ توصیه به تسلیم به دشمن یا ارائه راهکارهای هم‌نشینی با دشمن یا طراحی مشکل اقتصاد یا در نظر گرفتن شرایط زیربناهای کشور و امکانات جاری اعم از ثروت، درآمدها و هزینه‌ها؟

فروکاست وظایف اقتصاددانان با توجه به بودجه کل کشور -کو اینکه توجه لازم است- علاوه بر آنکه شأن اقتصاددانان را به زیر می‌کند، موجب رشد این تفکر می‌شود که روشنفکران و گروه اقتصاددانان از طرح واقعیت‌های کشور به‌شدت اجتناب می‌کنند و در عین حال که به همه مسائل اقتصادی کشور آگاه هستند، از آن برائت می‌جویند و شاید هم تنها به فکر آن هستند که به هر طریق -تکرار می‌کنم به هر طریق- از دام تحریم‌ها راهی یابند. حتی در این صورت هم اقتصاددانان باید با فرض رفع تحریم‌ها، تبدیل دشمنی‌ها به دوستی‌ها، شرایط فعلی کشور را بسنجند و برای آن حالت طراحی اقتصادی کنند؛ والا اگر چنین اندیشیده شود که با رفع تحریم‌ها همه چیز به‌خوبی به جای خود به‌صورت خودکار مناسب و مطلوب می‌شود، معلوم می‌شود اندیشه بسیار دوری از واقعیت‌ها دارند. حساسیت اقتصاددانان درخصوص بودجه و چگونگی آن بسیار نیکو است، اما تنها کشور را در بر می‌گیرد.

شاید حرفی درست زده شده و آن اینکه چون فصل تدوین بودجه است لذا به آن حساسیت نشان داده است که البته این پذیرفتنی و قابل درک است، اما آنچه قابل درک نیست، آن است که اقتصاددانان -فرقی نمی‌کند چپ یا راست، دین‌دار یا منکر- تاکنون حرفی درباره چگونه اداره اقتصاد کشور در شرایط تحریمی ن‌زده‌اند و مانند دیگران فقط شاهد کاستی‌ها و سیاست‌های غلط اقتصادی هستند.

روزنامه

۲۷   پنجشنبه ۲۷ آذر ۱۴۰۴
۲۷   جمادی الثانی ۱۴۴۷
۱۸   دسامبر ۲۰۲۵
سال بیست‌ودوم
شماره ۵۲۸۳
۳۰ هزار تومان
۱۲ صفحه

در «شرق» امروز می‌خوانید:
قهوه‌خوری در بازار اتیوپی • سایه جنگ بر سر اسکار • حسن روحانی: بن‌بست سیاسی معنا ندارد • هشدار رئیس کمیسیون اروپا: نظم جدید جهانی علیه اتحادیه اروپا

لایحه منع خشونت علیه زنان بعد از سال‌ها، با تغییر نام و محتوا در آستانه بررسی نهایی قرار دارد

امنیت وعده‌های، خشونت واقعی

گزارش تیتربیک را در صفحه ۳ بخوانید

کارشناسان تأثیر حذف حجم مینا به عنوان یک قانون جنجالی ۲۲ ساله در بازار سرمایه را بررسی می‌کنند؛

تصمیم بزرگ حذف حجم مینا

یادداشت

اصل شفافیت در نظام مالیاتی؛ پلی برای اعتماد مردم

مسعودعرفی*

تشخیص و وصول مالیات تحقق‌یافتنی نیست. اگر مؤذیان ندانند مبنای محاسبه مالیات چیست یا چرا برخی اشخاص از معافیت برخوردارند و برخی نه، احساس بی‌عدالتی شکل می‌گیرد. در نظریه‌های جدید حقوق مالیه عمومی، عدالت مالیاتی دارای دو بعد است:

- عدالت افقی: برابریودن تکلیف مالیاتی افراد با توان اقتصادی مشابه.
- عدالت عمودی: تناسب میزان مالیات با توان پرداخت مؤدی.
- اصل شفافیت ابزاری است برای تحقق هر دو بعد؛ زیرا با آشکارسازی معیارهای قانونی و نظارت‌پذیری تصمیمات اداری، از تبعیض و اعمال سلیقه در تشخیص مالیات جلوگیری می‌کند.
- نقش شفافیت در تقویت اعتماد عمومی**
- اعتماد عمومی محصول ارتباط صادقانه و دوطرفه بین مردم و حکومت است. وقتی شهروندان بدانند مالیاتی که می‌پردازند، صرف چه اموری می‌شود، انگیزه همکاری آنان افزایش می‌یابد. در مقابل، پنهان‌کاری مالی و هزینه‌کرد نامشخص درآمدهای مالیاتی، احساس بی‌عدالتی را تقویت می‌کند. از منظر جامعه‌شناسی حقوق، شفافیت مالیاتی یکی از شاخص‌های «سرمایه اجتماعی مالیاتی» است که بدون آن، نظام مالیاتی به ابزار اجبار بدل می‌شود، نه همکاری. از نظر کارشناسان این حوزه، اعتماد عمومی سرمایه‌ای است که هر دولت برای اجرای مؤثر سیاست‌های مالی خود به آن نیاز دارد. اعتماد زمانی شکل می‌گیرد که شهروندان در فرایند مالیاتی احساس احترام و مشارکت داشته باشند. در چارچوب نظریه «قرارداد اجتماعی مالیاتی»، پرداخت مالیات نوعی توافق ضمنی میان دولت و ملت است؛ مردم مالیات می‌پردازند، به شرط آنکه دولت نیز در هزینه‌کرد و گزارش‌دهی، شفاف و صادق باشد؛ بنابراین شفافیت مالیاتی نه‌تنها وظیفه دولت، بلکه شرط تحقق وفاداری شهروندان به نظام مالیاتی است. نبود شفافیت، این قرارداد اجتماعی را نقض می‌کند و باعث شکل‌گیری بی‌اعتمادی ساختاری، فرار مالیاتی و افزایش هزینه‌های نظارت می‌شود.
- شفافیت مالیاتی به‌عنوان ابزار پیشگیری از فساد**

فساد مالیاتی زمانی رخ می‌دهد که تصمیمات اداری پشت درهای بسته گرفته شوند. اصل شفافیت با الزام دستگاه مالیاتی به ارائه اطلاعات عمومی، زمینه فساد را کاهش می‌دهد. دسترسی عمومی به اطلاعات، گزارش‌های ممیزی و نحوه تخصیص منابع، نه‌تنها کنترل اجتماعی را افزایش می‌دهد؛ بلکه مقامات مالیاتی را در برابر افکار عمومی پاسخ‌گو می‌کند. این همان مفهومی است که در ادبیات جدید حقوق مالیی به آن «حکمرانی باز مالیاتی» گفته می‌شود. همان‌طور که می‌دانیم فساد مالیاتی یکی از پیچیده‌ترین انواع فساد اداری است؛ زیرا در آن منافع خصوصی مأموران مالیاتی، شرکت‌ها و مؤذیان خاص در هم می‌آمیزد. اصل شفافیت دراین‌میان، نقش پیشگیرانه دارد. بنابراین بدون تردید انتشار عمومی داده‌های مالیاتی، صورت‌حساب‌های الکترونیکی، و گزارش‌های حسابرسی، موجب کاهش امکان تبانی و رشوه‌گیری می‌شود. به‌علاوه شفافیت موجب افزایش مسئولیت‌پذیری مأموران مالیاتی و نظارت مدنی بر تصمیمات اداری است.

۵. جایگاه شفافیت در قانون مالیات‌های مستقیم ایران

در نظام حقوقی ایران، شفافیت به صورت صریح در متون قانونی کمتر به آن اشاره شده است، اما روح این اصل در مواد متعددی از قانون مالیات‌های مستقیم و قانون پایه‌های فروشگاهی دیده می‌شود. برای نمونه، الزام سازمان امور مالیاتی به ارائه صورت‌حساب‌های الکترونیکی و ثبت معاملات اقتصادی در سامانه مؤذیان، گامی بزرگ به سمت شفاف‌سازی مالیاتی است. با این حال، ضعف در اطلاع‌رسانی عمومی و پیچیدگی مقررات همچنان مانع تحقق کامل این هدف شده است.

بنابراین هرچند عنوان «اصل شفافیت» به صورت مستقیم نیامده است، اما مفاد آن در مواد مختلف وجود دارد. برای نمونه:

- ماده ۹۵ قانون مالیات‌های مستقیم مؤذیان را موظف به نگهداری دفاتر قانونی و ارائه اسناد شفاف می‌کند.

- ماده ۱۶۹ مکرر به شفاف‌سازی تراکنش‌های مالی و ثبت الکترونیکی معاملات اشاره دارد.

- قانون پایه‌های فروشگاه‌های و سامانه مؤذیان مصوب ۱۳۹۸، به‌عنوان گامی بنیادین، شفافیت در جریان مبادلات اقتصادی را الزام‌آور کرده است. همراه با وجود این پیشرفت‌ها، همچنان ضعف‌هایی در دسترسی عمومی به داده‌ها، ابهام در رویه‌های اداری و انتشارناافتن گزارش‌های هزینه‌کرد مالیات وجود دارد که مانع تحقق کامل اصل شفافیت است.

۶. فناوری اطلاعات و تحقق شفافیت مالیاتی

تحصول دیجیتال، فرصت بی‌نظیری برای شفافیت در نظام مالیاتی ایجاد کرده است. سامانه‌های الکترونیکی، گزارش‌دهی خودکار و هوش مصنوعی در تحلیل داده‌های مالی، باعث کاهش دخالت انسانی و افزایش صحت اطلاعات می‌شود. باوجوداین شفافیت دیجیتال بدون آموزش مؤذیان و تضمین امنیت داده‌ها ممکن است به مقاومت اجتماعی بینجامد؛ بنابراین توسعه فناوری باید همراه با آموزش و فرهنگ‌سازی حقوقی باشد. فناوری اطلاعات، زمینه عملیاتی تحقق شفافیت مالیاتی است. با توسعه سامانه‌های دیجیتال، فرایند تشخیص و وصول مالیات از حالت سنتی و فردمحور به ساختار داده‌محور و خودکار تبدیل شده است. نظام‌های الکترونیکی مالیاتی، ازجمله سامانه مؤذیان، پایگاه اطلاعات مؤذیان و حسابرسی الکترونیک، علاوه بر تسهیل امور، موجب افزایش قابلیت ردیابی و کاهش فساد اداری می‌شوند. با این حال، تحقق شفافیت دیجیتال نیازمند تضمین‌های حقوقی برای حفاظت از داده‌های شخصی و امنیت اطلاعات مالی مؤذیان است. در غیاب‌این‌صورت ترس از افشای اطلاعات شخصی می‌تواند مشارکت داوطلبانه را کاهش دهد.

۷. موانع تحقق شفافیت در نظام مالیاتی ایران

از مهم‌ترین موانع اجرای شفافیت می‌توان به پیچیدگی بیش از حد قوانین، ضعف نظارت‌های مردمی، نبود دسترسی عمومی به داده‌ها و تمرکز بیش از اندازه اختیارات در سازمان امور مالیاتی اشاره کرد. همچنین برخی مؤذیان بزرگ و نهادهای خاص از شفافیت‌گیرزان‌اند و با نفوذ اقتصادی خود، مانع از اصلاحات مالیاتی می‌شوند. مقابله با این موانع نیازمند اصلاحات ساختاری و تصویب قوانین حمایت از افشاگران فساد است. درواقع بررسی ساختاری نظام مالیاتی ایران نشان می‌دهد که چند مانع عمده در مسیر شفافیت وجود دارد:

- پیچیدگی بیش از حد قوانین مالیاتی که سبب ابهام در فهم تکالیف می‌شود.
- نبود نظام انتشار عمومی داده‌های مالیاتی.

گفت‌وگو با مینو بدیعی، روزنامه‌نگار با سابقه

در روزنامه‌ها زنان را به بازی نمی‌گرفتند

برگزیده‌ها

گزارش «شرق» از نشست «وقت خودکشی نهنگ‌ها» درباره مرگ‌های نگران‌کننده‌ای که آمارش بالا رفته است

فریاد کمک

فریاد کمک، ۱۰ شهریور ۱۳۹۸

ورود به فهرست «سازمان تروریستی خارجی» و صدور فرمان محاصره کامل دریایی ونزوئلا

زمستان سخت کاراکاس

زمستان سخت کاراکاس، ۵ شهریور ۱۳۹۸

«شرق» از مواضع و اقدامات اخیر ارمنستان گزارش می‌دهد

مسیر ایروان، راهبرد ایران

مسیر ایروان، ۲ شهریور ۱۳۹۸

تراکتور و پرسپولیس امروز در جام حذفی با هم دیدار می‌کنند

نخستین تقابل بعد از نیم‌قرن

نخستین تقابل، ۹ شهریور ۱۳۹۸

یادداشت

حقوق گم‌شده شهروندی در صنعت حمل‌ونقل

یادداشتی از ابراهیم ایوبی

حقوق گم‌شده شهروندی، ۱۲ شهریور ۱۳۹۸

ماریپیج تورم و نرخ ارز

زهرا کریمی

ماریپیج تورم و نرخ ارز، ۱۱ شهریور ۱۳۹۸

یادداشت

لاله‌زار، ویتترین دوباره فرهنگ و هنر تهران؟

ترانه‌یلدا

معمار و شهرساز

آتش‌سوزی چند روز پیش در سینما ایران، سینمای قدیمی لاله‌زار، دوباره توجه تهران‌دوستان را به سرنوشت این خیابان جلب کرد. سقف‌های چوبی سالن دوطبقه درگیر حریق شد و آسیب دید. این حادثه یادآور آتش‌سوزی‌های متعدد اخیر در خیابان لاله‌زار بود. با اینکه یکی از ناظران حادثه با فیلمی گزارش داد که حدود ۲۰ تا ماشین آتش‌نشانی از داخل لاله‌زار و خیابان سعدی مشغول خاموش‌کردن و لکه‌گیری بودند، اما یکی از قدیمی‌های لاله‌زار گفت: «این مدل آتش‌سوزی‌ها در لاله‌زار مسبوق به سابقه است و معمولاً هم عمدی است و خسارت زیادی وارد نمی‌کند. بیشتر دود و کمی هم سوختگی جزئی است و در تبانی با کارشناس بیمه ده‌ها میلیارد خسارت می‌گیرند برای یک مشت جنس بنجل که قبلاً جاسازی شده»، حتی اگر این حرف‌های بدبینانه واقعیت نداشته باشد، اما تبدیل‌شدن تمام سینماهای لاله‌زار به انبار وسایل الکتریکی واقعیت دارد. به هر حال کاربری سینما، انبار نیست و این سینماها اصلاً سیستم اطفاء و اعلام حریق ندارند. بچه‌های رسانه، به‌ویژه دلسوزان حوزه میراث، فورا دست به کار شدند. نورا حسینی به نقل از من در آتیه‌آنلاین نوشت: نمی‌دانم چرا از ترس خاطرات گذشته، اجازه داده نمی‌شود خیابان لاله‌زار دوباره سر پا شود. این در حالی است که ابعاد خیابان کاملاً مناسب پیاده‌راه و تبدیل‌شدن به محور جشنواره‌های فجر و سینما حقیقت است و تمام کسبه اصیل و ریشه‌دار خیابان قلباً تمایل دارند لاله‌زار سروسامانی پیدا کند و شکلی مدنی و گردشگری، مانند روزگار گذشته به خود بگیرد. لاله‌زار سال‌ها پیش از آنکه به انبار و پاساز و مغازه الکتریکی بدل شود، ویتترین فرهنگ و هنر تهران بود. تا همین دو، سه دهه پیش، خیابانی بود با سالن‌های سینما، تئاتر، کافه و چراغ‌هایی که شب‌های شهر را روشن می‌کرد.

^[1] صفحه ادامه‌دار ۴

^[2] صفحه ادامه‌دار ۱۰